

Popis pavlinskih glazbenih knjiga iz 1632. godine

Ladislav Šaban

U Arhivu Hrvatske među spisima pavlinskog samostana u Lepoglavi (fasc. 10, No. 87) nalazi se do sada nezapaženi rukopisni svezak, uvezan u foliju pergamene nekog pavlinskog graduala 16. stoljeća. Sadržaj sveska je dosta šarolik pa nije posve jasno s kojom je svrhom napisan. Izvorna folijacija teče od 1 — 145 (do fol. 143 dalje listovi su prazni), a novija olovkom pisana paginacija ide od 1 — 257, pa ćemo se nje pridržavati.

Sadržaj ovog rukopisa je slijedeći:

- prijepisi različitih darovnica pavlinima, str. 2 — 71;
- popis privilegija i posjedovnih prava te prosvjeda, str. 72 — 76;
- prijepisi i regesti različitih isprava, str. 77 — 199;
- inventar samostanske crkve god. 1632. (oltari, grobnice, sjedišta u koru, kor, orgulje), str. 202 — 216;
- inventari gornje i donje sakristije, str. 216 — 225;
- inventar knjižnice, str. 226 — 234;
- popisi prihoda lepoglavskih posjeda, str. 235 — 246;
- tereti samostana, str. 247;
- popis samostanaca god. 1631/2., str. 249;
- popis, primanja i obaveze svih slugu i namještenika str. 251 — 257.

Za nas je najdragocjeniji onaj dio koji govori o popisu knjiga u koru lepoglavске crkve. Pošto je današnji kor (pjevalište) tek djelo nadogradnje crkve iz 1676, možda se pod riječju »Chorus« podrazumijeva prezbiterij stare crkve, iako nije isključeno da je postojao i tada pravi kor.

Iz spomenutog se popisa vidi da je 1632. u koru postojalo 13 knjiga, od kojih 9 pisanih na pergameni, 2 na papiru, a 2 su bile tiskane. Uz svaki pojedini broj dodan je mali opis koji sadrži navode tekstova s kojima knjiga počinje i završava ili sadrži neki navod koji je osobito karakterističan za dotičnu knjigu (da li je oslikana knjiga, rukom pisana ili tiskana, na papiru ili pergameni), posebno što se donose i zabilješke sadržane na nekom mjestu u knjizi a govore o njenoj povijesti, nekom povijesnom ili drugom događaju, po čemu bi se te knjige lako moglo prepoznati kad bi ih se negdje, najvjerojatnije u Budimpešti, moglo pronaći. Jer kad je samostan bio 1786. dokinut, odnesene su u Budim sve dragocjenosti iz riznice i sakristije, među kojima i »tri misala« u srebro okovana,¹ među kojima bi lako mogla biti i koja od najljepših knjiga koje se ovdje opisuju.

U popisu susrećemo 2 graduala, 2 antifonarija, 5 psalterija, 2 processionala i 2 tiskana (rimski

antifonar i rimski brevijar). Redom se spominju ovako:

1. tzv. *Veliki graduale* iz 1578, koji je bio oslikan, a dao ga je načiniti o. Stjepan iz Trnave,² tadašnji general reda. Zabilježeno je da se u Lepoglavi prvi puta upotrijebio na blagdan posvetila crkve iste godine. (pergamena)

2. drugi *Graduale*, određen za svakodnevnu upotrebu. (perg.)

3. *Veliki Antifonarij Reda*, kojemu je na kraju nedostajalo više stranica; na posljednjoj je stranici imao zabilježenu godinu 1588, kada je vjerojatno napisan. (perg.)

4. *Rimski antifonar*, tiskan; (papir)

5. *Prekrasan psalterij s kalendarom*, potpuno očuvan i čitav, na čijim je koricama bilo zabilježeno da je 9. prosinca 1631. u 5 sati ujutro Lepoglavu zadesilo strašno nevrijeme, munje su paralelno, trijesak i tutnjava gromova plašili stanovnike, iako je sam prizor bio veličanstven i prekrasan; (perg.)

6. krasno izvedeni *psalterij*, oslikan s mnogo slika i pozlata, također čitav očuvan; (perg.)

7. treći *psalterij*, koji nije više bio potpun; (perg.)

8. četvrti *psalterij*, čitav očuvan, napisan 1455. godine; (perg.)

9. peti *psalterij* s kalendarom, valjda običniji; (perg.)

10. *Lepoglavski procesional*, veliki; (perg.)

11. Jedan kodeks mješovitog sadržaja; (papir)

12. Drugi kodeks također s različitim crkvenim popijevkama i sadržajima; (papir s crvenim crtovljem i crnim notama);

13. *Rimski brevijar*, kojega je lepoglavskoj crkvi poklonio 1603. zagrebački biskup Šimun Bratulić, također pavlin.³

Na kraju se popisa spominje u crkvi i jedan *pozitiv ili regal*, koji je morao biti vrlo star, na kojemu je bilo ubilježeno da ga je 1598. dao popraviti isti Šimun Bratulić. Taj je pozitiv (u to se vrijeme takav instrument ne posve točno nazivalo i regal) jamačno prvi instrument nabavljen za lepoglavsku crkvu prije sadašnjih orgulja iz 1649. godine. Bio je vjerojatno nabavljen poč. 16. stoljeća.

² Stjepan iz Trnave poznat je i po tomu što je 1582. kao general reda u Lepoglavi otvorio školu (gimnaziju) i za djecu svjetovnjaka. Usp. Gj. Szabo, *Spomenici kotara Ivanec*, (separat), Zagreb 1919, str. 31.

³ Šimun Bratulić, zagrebački biskup 1603—1611, inače pavlinski redovnik, dokinuo je kao general reda 1600. stari pavlinski misal i brevijar i umjesto njih uveo rimski. To je valjda i razlog da je lepoglavskom samostanu poklonio tiskom izdani Rimski brevijar koji se ovdje spominje. — Usp. J. Barlé, *Lepoglavski pavlini i crkvena glazba*, S. Cecilija 1913 (VII).

¹ M. Kučenjak, *Crtice povjesničke o kaptolu čazmanskome. Naše pravice*, Varaždin 1912, br. 1—16 (citirano prema Gj. Szabu).

Sva su dosadašnja istraživanja pokazala da hrvatski pavlini nisu u crkvi gajili instrumentalnu figuralnu glazbu nego samo koralno ili narodno pjevanje. U inventarima Lepoglave i Olimja iz 1779. i 1781. godine, dakle dok još nije red bio dokinut, spominju se u Lepoglavi najprije 4 pa onda 2 klavikorda, a u Olimju uvijek 5 klavikorda (jedan oslikan!) i orgulje.⁴ Poznato je da su klavikordi služili samo za nastavne svrhe. Naprotiv, osim orgulja nije bilo nikakvih drugih instrumenata ni nota. Premda su se po Konstitucijama reda pavlini mogli služiti u crkvama i figuralnom glazbom, gdje je to bilo u običaju,⁵ u hrvatskoj provinciji nije se takvo glazbovanje običavalo sve do dokinuća reda.

Zato su pavlini osobito njegovali koralno pjevanje,⁶ a usto su se svojski zauzimali za širenje pučke crkvene popijevke. Dok još nije bilo tiskanih kantuala, pavlini su marljivo sastavljali opsežne pjesmarice, u koje su preuzimali ne samo lijepe starinske narodne popijevke nego i vrijedne popijevke nama susjednih naroda, čije bi tekstove prevodili na lijepi književni kajkavski jezik. Od nekad sigurno vrlo velikog broja takvih pjesmarica sačuvala se samo jedna, poznata pod imenom *Pavlinске pjesmarice iz 1644*, koja je vjerojatno bila sastavljena za pavlinski samostan Sv. Petra u Šumi u Istri kraj Pazina.

Na osnovi usporedbe samo s tim jednim kantualom Barlè je utvrdio u prvom izdanju *Cithare octochorde* 30 popijevki iz Pavlinske pjesmarice, što međutim sigurno nije i jedini njihov prilog u toj pjesmarici. Udio pavlina je sigurno bio daleko veći, štoviše moglo bi se pomišljati i na njihovu direktnu suradnju kod sastavljanja *Cithare*, jer danas znamo o postojanju znatno većeg broja pavlinskih pjesmarica, pa i takvih iz kasnijeg vremena. Još je Barlè preuzeo od pavlinskog kroničara Nikole Bengera podatak da je u Lepoglavi djelovao o. Leopold Feizinger kao regens chori preko 40 godina (1651—1692). Za njega Benger navodi da je prepisivao mnoge knjige i da je sam sastavio pjesmaricu pod nazivom *Philomela sacra* (Sveti slavuj) koja je sadržavala različite pobožne napjeve »koje se mnogo rabilo i hvalilo«.⁷

Ako se zapitamo, tko je te popijevke tako »mnogo rabio i hvalio«, moramo ukazati na svećenike, koji su sada — pa i kasnije kod *Cithare* — pojedine napjeve ili sami učili narod ili naučili svoga glazbeno nepismenoga ludimagistra (školnika), a ovaj potom narod. Osobito su se u tomu istaknuli zagorski svećenici, kako svjedoče podaci iz vizitacije arhiđakonata Zagorje 17. stoljeća. Tu se u susjednoj župi u Kamenici 1666. spominje među crkvenim knjigama i *Cantiones croaticas devotas sub missa Cantandas, liber unus antiquus*; također u nedalekoj župi u Bednji spominje se već 1639 *Cantuale cum psalterio et antiphonalis antiquo*, a 1666. u istoj župi *Libellus unus cantionum*, dakle pjesmarica.

Rukopisne kantuale (pjesmarice) u to vrijeme posjeduju i još neke zagorske župne crkve, koje su bile u vezi s Lepoglavom ili s pavlinima u Vternici, tako 1665. Zabok i Začretje, 1666. Zajezda (*Cantiones sacrae*), 1676. Krapina i njena područna kapela Sv. Triju Kraljeva (jedan od tih mogao bi biti onaj kantual s kraja 16. stoljeća koji je bio pronađen na Trškom vrhu i sada se nalazi u Metropolitani), a 1677. ima i Radoboj.

Premda se u svim pavlinskim samostanima u 18. stoljeću spominje *Cantuale croaticum impressum* dakle *Cithara*, ipak se u Nedelišću još 1781. nalaze »duo cantualis vernacula«, dakle dva hrvatska kantuala, iako nismo baš sigurni nisu li i to *Cithare*. Jer izlaskom *Cithare* (1701) prestaje pavlinski rad na crkvenoj popijevci, oni ne pišu više pjesmarice jer se njima drage popijevke nalaze tiskane u tom kantualu.

Zapravo je velika šteta što su pavlini u 18. stoljeću obustavili svoj rad na pučkoj popijevci. Ako i jesu ponajviše uvozili strane popijevke i udomaćivali ih u zemlji, kako su posjedovali odličnu glazbenu izobrazbu birali su samo lijepe popijevke, čije su tekstove prenosili na kajkavski jezik i nastojali im dati što više našeg narodnog kolorita (podsjećam samo na božićnu popijevku *O kakva to svetlost*, u kojoj se opisuje poklonstvo pastira ali tako da se dobiva utisak da je cijelo zagorsko selo izašlo pred Djetešce, pa čak i pijani Tomina).

Sudbinu pavlinskih na pergameni pisanih kantuala nije skrivio samo Josip II. nego i sami pavlini. Već se u popisu vidi da su oni najstariji, određeni za čestu upotrebu, bili trošni i manjkavi. Kad je došla tiskana knjiga pavlini su kao i svi ostali samostanci Evrope, staru pergamenu upotrebljavali za uvezivanje knjiga i rukopisa, ali i za brtvljenje propusnih mjesta na zračnicama orgulja, na sviralama ili mjehovima. Kod restauriranja lepoglavskih orgulja na donjoj strani zračnica pronađeno je oko 6 velikih folija rukopisnih misala 15. stoljeća, a i ovaj rukopis iz 1632. bio je jednom kasnije uvezan u foliju jednog starijeg graduala. Samo se najljepše iluminirane kodekse čuvalo u riznici kao vrijedno umjetničko blago.

Na kraju želja mi je da ovdje donesem čitav izvorni tekst, kako bi bio svakomu dostupan i objavljen. Možda će netko na osnovi ovih zapisa moći pronaći u Budimpešti koji od naznačenih najljepših kodeksa, tog nama 1786. otuđenog pavlinskog blaga.

Arhiv Hrvatske
Spisi pavlinskog samostana u Lepoglavi
fasc. 10, No. 87, pag. 121 — 125

⁴ Arhiv Hrvatske, *Pavlini spisi*, fasc. XVIII, inventari.

⁵ J. Barlè, *Pavliniska pjesmarica* (separat), Zagreb, 1917, str. 5. — Tu Barlè citira iz *Constitutiones Religionis S. Pauli Primi Eremitae* (...) Romae 1725, sljedeći citat: »quod si fuerint cantus novi et difficiles, maxime ubi est usus musicae figuratae« (podv. L. S.), a odnosi se na obavezne vježbe iz pjevanja koje je morao održavati regens chori.

⁶ Barlè, *Lepoglavski pavlini*... General reda Rudolf Biel (+ 1629) odredio je da nitko od mladih novaka ne može u studiju napredovati ako nije svladao gregorijansko pjevanje.

⁷ Barlè, isto mjesto.

(Nastavak slijedi)